

P.L. 77 60

IN ACEST NUMĂR : Presa ardeleană cere regim de protecție de Sebastian Bornemisa ; Aratarea cea din aburi de I. Agârbiceanu ; Inotătorul, poezie de Teodor Murășanu ; Inchin paharul, poezie de G. Vlădescu Albești ; Vizită de Mihail Straje ; Iarnă, poezie de I. Gr. Marin Slujeru ; Opera poetică a lui Lucian Blaga de Ion Breazu ; Dări de seamă : Teofil Bugnariu despre Vadul hoșilor a lui Vasile Savel ; Cronica dramatiei : Teofil Bugnariu despre Madam Sărbătorirea dlui Al. Lepedatu, Chestiunea shakespear

-o zi : Premiile S. S. R., etc., etc.

Univ. "Petru Maior" Tg. Mureș

1 EXEMPLAR 6 LEI

2334

COSINZEANA

REVISTĂ LITERARĂ SĂPTĂMĂNALĂ

DIRECTOR: * * ABONAMENTUL: * * BIROUL:
SEBASTIAN BORNEMISA * 300 LEI ÎN ȚARĂ — 600 ÎN STREINĂTATE * PIAȚA CUZA VODA 16

PRESA ARDELEANĂ CERE REGIM DE PROTECȚIE!

de SEBASTIAN BORNEMISA

În zilele noastre de uriașe frământări economice și sociale, când la fiecare pas se aude plânsoarea ascuțită a tuturor acelor, care poartă pe umerii lor obosiți povara unei întrerinderi industriale sau comerciale, — să ne fie pe-o clipă îngăduit și nouă, ca să vorbim de durerile mari ale presei românești din Ardeal și Banat. Din concertul acela macabru, în care tremură sute și sute de glasuri desnădăjduite, va prinde astfel poate cineva și strigătul nostru de durere și se va găsi poate un om, care să ne înțeleagă și mai ales să vadă, că presa românească a Ardealului și Banatului se sbate astăzi mai desnădăjduită de cât oricând în ghiarele unei boli, care nu iartă. Anemică și plâpândă, pe înfrișarea ei și-a pus parcă pecetea itizia, și vlăstarele crescute cu atâtea sacrificii morale și materiale din partea unor vizători incorigibili, — se usucă văzând cu ochii, ca într-o bună zi să se stângă rând pe rând, aici unul, dincolo altul.

Este desigur și vina noastră, care ni-am luat pe umerii tănări sarcina îngrată de-a ține trează conștiința unui neam printr'un scris stropit cu lacrimi și cu suferință, că am rămas ani de-arândul părășiți și fără de cuvânt, — căci niciodată susținătorii de publicații românești nu ne-am unit glasurile, nu ne-am strigat suferințele și nu ne-am cerut dreptul la viață în vremele toate breslele economice și-au creiat formidabile citadele de apărare, noi am rămas streini de spiritul vremii și ne-am dovedit breasla cea mai firavă și mai puțin capabilă de viață. Prin coloanele noastre, pe care le imprimăm cu atâtea jertfă supraomenească săptămână de săptămână, am strigat durerile tuturor, am pledat

cauza flicăruia, numai pe-a noastră am uitat-o, numai pe-a noastră am neglijat-o săptămână de săptămână, an de an, ca și cum noi nu am fi avut nici nevoi, nici dureri, nici ponosuri.

Ei bine, iam ardet Ucalegon! Cușitul ne-a ajuns la os și dacă printr'o eroică hotărâre presa românească din Ardeal și Banat nu-și strânge nici acum rândurile și nu-și strigă durerea, — apoi savârșește o îndoită vină: și față de ținea sa și față de rostul ei de o netagăduita valoare și socială și națională!

Nu vorbim de calitatea aceasta a ei din urmă. O cunoaște fiecare om, fiecare factor politic. Incepând dela unliul cărturar de pe sate și până la ministru, fiecare a discutat la noi problema presei românești, fiecare a avut cuvinte de reală pătrundere pentru situația ei mai mult decât critică, dar nimeni în cuprinsul acestei țări dintre aceia, care ar fi putut ca s'o facă, nu i-a întins acestei presei nici măcar un deget de sprijin și nu i-a dat măcar un semn de reală ajutorare. Toată lumea a rămas în marginele unei jade compătirimi și a unei promisiuni, care n'a trecut niciodată pragul realizării. Ici-coalea s'a aruncat câte farăma Sindicatului ziaristilor, dar la presă însăși nu s'a gândit nimeni și nimeni n'a văzut-o! În schimb pe cine n'a slujit ea, cui nu i-a făcut hatâruri, pe cine nu a apărat, pe cine nu a înălțat! A fost un ade-vărat stranpontin de o rară elasticitate, care a saltat la ranguri și la demnități pe toți cari s'au apropiat de ea cu un zâmbet de înțelegere a marilor probleme dela ordinea zilei, facilitând nu numai înălțarea, ci și înstărirea lor! Nu pomenim, de sigur aceste lucruri, cu niciun gând meschin. Nu cerem răsplată pentru servi-

ciile aduse indivizilor singuratici, dar pretindem, ca lumea să înțeleagă odată că sacrificiile noastre au și ele margini și că neamul acesta are interes vital, ca pe plaiurile Ardealului și ale Banatului să vieze o puternică presă românească și capabilă de eforturi. De-aceea cerem, să se treacă dela vorbe la fapte și acestei presei să i se creeze un regim de protecție, ca oricărei instituții de utilitate națională. Suntem în deplină conștiință, că nu cerem nicio absurditate, ci numai un drept real, care izvorește din ținea noastră de promotori și susținători ai marilor idealuri naționale de viață!

La ce să se rezume acest regim al presei ardelenice, este o chestiune de amănunt, care nu mai interesează pe toată lumea. Organele de stat, și 'n primul rând cărmuirea centrală o poate, de sigur, aprecia oricând. Obligatorivitatea publicării anunșurilor oficiale în fiecare publicație locală, hârtie cu preț redus, scutire de porto, permise de liberă circulație și abonamente de sprijin pentru instituțiile de stat, sunt câteva din condițiile, care ar contribui într'o largă măsură la înflorirea acestei presei nenorocite, care n'a cunoscut până astăzi, decât jertfa.

Suntem, se spune, în preajma unei schimbări de regim. Pesa românească din Ardeal și Banat se adresează cu toate aceste și guvernului de azi, ca și celui de mâine, ca să aibă pentru ea toată sollicitudinea și fără privire la caracterul și credințele ei politice, să-i creeze condiții noi de viață, dacă vrea, ca ea să poarte cu demnitatea și cu vigoare în acest colț de țară stindardul ideii de stat român.

ARĂTAREA CEA DIN ABURI

de I. AGĂRBICEANU

Pornii din nou pe râu în sus. Valea era tot mai strâmtă și mai plină de bolovani. Râul vuia tare și-și spumega apele. Eram la poalele muntelui. Și iată și urlătoarea pieptului de stâncă de pe care cad apele dela înălțime de câțiva metri. Mă apropiam și aerul era tot mai plin de negură deasă, de stropii sfărâmați ai apei. Din norul acela alb se desprinsese ca un chip de femeie tânără, înaltă, dulce la privit și cu — părul bălai despletit care-i ajungea până la călcâie. Era desculță și avea niște piciorușe gingașe, de credeai că-i o copilă. Purta o haină albă care i-se lipea pe trup, căci era udă de apă. Părea că în clipa aceea a eșit din fierberea apelor din urlătoarea. Stătea pe marginea prăpastiei și mă aștepta. Era veselă și binevoitoare.

Ii dădui bunăz'ua și ea-mi răspunse: — „Mulțumim dumitale!”

— Fie că prea iute te-ai scaldat, zic eu. E abea gură de primăvară și dumneata ți-ai ales locul acesta la umbră, și unde-i apa mai rece și mai adâncă. Să vezi ce guturai o să capeț.”

Femeea zimbi și-mi zise c'un glas ca de cântec:

— Eu nu mă îmbolnăvesc nici odată de apă rece. În ea mi e culcușul.

Imi făcuî cruce crezând că e o nălucă ori un duh rău.

— Nu-s putere de-a iadului și nu fug răspunse ea, abea stăpânindu-și râsul. „Te-am văzut apucând spre codru și am voit să te opresc să mai stai de vorbă cu mine.”

Imi dusei mâna la frunte. Nu știam dacă dorm încă subțir și visez ori sunt treaz.

— Te știu dascăl în Colibița și voiam să-ți spun câteva lucruri folositoare pentru sat. Uite, aici, urlătoarea asta, pentru ce nu-i prindreți puterea?

— Cum să-i prindem puterea? Ce putere?

— Te-ai scaldat v'odată aici?

— Da, pe când eram tânăr.

— Și n'ai simțit cu ce putere izbesc apele ce cad de sus?

— Am simțit, vezi bine! Nici nu poți sta subțir căderea lor, te turtește.

— Ei bine, pentru ce nu folosești puterea asta mare, de care nu se alege nimic, și care totuși nu se va sfârși nici odată? Ați putea face

aici o mare fabrică de cherestea, ori ați putea să faceți o mașină de electricitate să aveți și în case și în grajduri, voi satele vecine, tot lumină electrică.

— Ei, păcatele noastre, dar de unde ne pricepem noi la asta?

— Tu, ce dascăl ar trebui să te pricepi. Și toți oamenii ar trebui să se gândească și să învețe cum se pot folosi de puterile pe care Dumnezeu vi le-a pus la îndemână. Au doară nu vouă vi-s'a zis: Creșteți și stăpâniți pământul? Apoi ce fel de stăpânire e asta când lăsați să curgă aurul pe sub nasul vostru și nu-l adunați?

— Cum, aurul? Ce aur?

— Dar puterea asta a apei prețuște omule mult aur. Gândește-te că cinci sale n'ar mai cumpăra gaz. Și câte fabrici nu ați putea mână cu puterea ei?

— Hm! noi suntem încă prea neînvațați, prea copiii pentru asta...

— Și crezi că nu v'ați putea ajuta nici cum?

— Nu știu în ce chip s'ar putea. Dacă chiar am avea bani, nu avem pricepere.

— Dar au alții, dacă nu aveți voi. Ascultă, dascăle, cu trenul ai călătorit?

Incepui a râde.

— Vezi bine că am călătorit! De câteori!

— Și tu l-ai iscodit? Tu l-ai făcut? Așa-i că nu? L-au iscodit alți oameni mai învățați, dar tu te folosești de el. Nu-i așa?

— Așa este?

— Văzi, îți vorbesc de tren pentru că și trenul tot apa îl mână.

INNOTĂTORUL

— după Richard Dehmel —

*A biruit... El a ajuns la țarm cu 'notul
A biruit... și atât a fost doar totul.
E ud, e numai apă tot, dar înc'odată
Privește dârș spre marea 'nfuriată.*

*În față-i stânca, fiordul liniștit
Talazurile-l bat neconținut
Dar el se'nalță mândru în picioare:
„De-acuma vor fi toate ca înainte
[iară...!”
Și mai privește-odată marea 'nfuriată.*

Teodor Murășanu

— Ba după cât am văzut eu, îl mână focul.

N'am văzut eu cum aruncă cărbunii negrii în cuptorul cel de fier? Și arde ca în iad.

— Da, însă focul nu face alta decât fierbe apa din căzanul de de-asupra. Și apa când fierbe ști bine că se schimbă în vaporii. Dacă pui o oală la foc și o lași să fiarbă mereu, ce se 'ntâmplă.

— Seacă.

— Da, pentru că apa se schimbă în vaporii care se înalță și fug în văzduh. Pune un coperemânt pe oală și ține-l apăsat.

— Știi povestea. Coperișul tremură și ar vrea să se ridice.

— Da, pentru că vaporii care fug apasă pe el. Așa-i și la tren. Focul fierbe apa din care ies mulți vaporii fierbinți cari vreau să fugă. Dar nu pot fugi decât printr'un singur loc, și acolo au o piedecă pe care împing Piedeca aceea, o rudă potrivită bine în țeava de fier, ese împinsă cu putere, și la rândul ei și ea împinge roțile cele mari dela locomotivă. Și așa târâe întreg trenul după ea. Dar ce târâș! Tu ști că-l duce ca un zmeu.

— Ehehei! Ba chiar zboară!

— Și tu te căruți cu el fără să ști cum se folosește puterea aburilor fierbinți. Vezi, tot așa Colibița, și alte sate, s'ar putea folosi de puterea apei care cade în urlătoarea. Să chemați oameni cari se pricep să vă facă mașina care să prindă puterea. Dar s'ar mai putea și altfel.

— Cum?

— Dintre copiii pe care-i înveți tu să-i trimită părinții, pe cei mai deștepți și mai silitori, la școli mai mari unde se poate învăța minunea asta. Voi, românii, m'ați folosit pe mine, puterea apei, numai la mânăatul morilor și a ferestralielor și a plușlor. N'ar fi frumos să vie tot străinii, nemții și alte neamuri, să vă facă fabricile pe care le pot mână eu. Ei își au apele lor, mulțamească-se cu ele.

— Adevărat că am avut și am copii deștepți și silitori în școală. Dar dacă se duc la școală în oraș se fac deobiceiul popii și dascăli.

— Și acele sunt slujbe sfinte, n'am ce zice. Dar nici ce-ți spun eu nu-i mai puțin lucru frumos și sfânt. Aș muri și aș învia de hucurie să văd odată pe un copil din Colibița că se pricepe să-mi prindă puterea mea. Aș zice și eu că m'am dat roabă unui românaș de-al meu. Și ce slujbă mai frumoasă și mai

sfântă decât să cunoști legile după care lucrează toate lucrurile în lumea asta, și să le folosești pentru a face mai ușor și mai frumos traiul oamenilor.

Odată, în vremile de demult, oamenii nu-mi prea luau folosul: mă beau și se scaldau sau pescuiau în apele mele. Și încă ceva, treceau peste apele mele cu carăle.

— Cu carul peste apă?

— Vezi bine, eu am fost întâiul pod peste care treceau oamenii cu piciorul și cu carul. Când iarna, apele mele îngheață, nu-s ele cel mai tare pod?

— Așa este! Poți trece cu carul plin de saci, și nici nu părăe.

— Câte oști și câte limbi barbare n'au trecut și pe pământul țării tale pe astfel de punți și poduri. Odată oamenii atâta știau. Dar n'au trecut multă vreme și nevoile le-au ascuțit mintea. M'au pus să port corăbii, să măn mori și joagăre. De curând au învățat să întrebuițeze puterea mea la trenuri, la mașini de arat și câte altele. Nu va trece mult și vor învăța cum să prindă puterea valurilor mari, care cad mereu ziua și noaptea. Cum n'ați putea încerca voi să prindeți și să folosiți puterea apei ce cade în urlătoarea? Gândește-te dascăle, că nu înzadar v'a zis Dumnezeu: stăpâniți pământul. Poate între copiii tăi de școală se află unul care va face minunea.

Când spuse vorbele din urmă se amestecă trupul ei cu pravul alb de apă ce se ridica din urlătoarea și se topi în el. Dar vorbele ei îmi răsunară multă vreme în urechi și chipul ei îmi stăruia înaintea ochilor, gingaș și dulce.

Nu mă trezii cu adevărat din ceeace văzui și auzii decât făcând o închinăciune așa de adâncă încât atinsei pământul cu fruntea. Mă împiedecai de-un bolovan în drum.

INCHIN PAHARUL

de G. VLĂDESCU ALBEȘTI

*Inchin paharul, în sănătatea ta
Otrava lui o simt cum mă doboară...
Un gând nebun în suflet se coboară.
Ridic paharul, în sănătatea ta,
Tu ești în mine zi de primăvară...*

*Nu-l jericire pe pământ, nu este.
Doar clipe de-nșelare și minciună
Paharul azi, îl beau cu voie bună,
Nu-l jericire pe pământ, nu este
Tu ești în mine, clipa cea din urmă...*

VIZITĂ*

de MIHAIL STRAJE

Cucoana Paulina, ori mai bine madam Vasiliu, cum îi spuneau prietenii, soției notarului, visa sub un nuc din grădină, cu ochii rătăciți în asfârșitul zilei, răsfoind foile unei cărți căzută pe genunchi.

Gădurile i se călătoreau într-o lume bizară și ideală, așa cum ar fi dorit să o trăiască.

Și în amurgul acela liniștit se părea că e însăși eroina curtată de ducii și conții romanelor ce cumpăra Ștefan Vasiliu, din târg, pentru plăcerea consoartei.

Lui, firește, nu-i plăceau asemenea nimicuri bune pentru mueri și minți scrintite.

Era om trecut el.

Se însurase la patruzeci de ani, cu Paulina, fată numai de nouăsprezece ani, odrasla unui funcționar împovărat de nevoi, dela o judecătorie.

Din lumea cărților, dărmată odată cu vestea adusă pe ocolite de tatăl ei, fără zestre, trecu aproape ulmită în casa omului pe care nu-l mai văzuse până atunci.

Căsnicia începută, Paulina trebuia să uite multe, să le lase uitate, să se obișnuiască cu omul acela molatec, care-i împlinea cele mai neînsemnate dorinți, s'o vadă mulțumită.

Se îngrișa, și era mulțumită când sătenii, venind la notar acasă cu plocoane, îi ziceau:

— Sărutăm mâna la cocoana Paulina!

Dar, din când în când, cu o umbră ușoară de nemulțumire îi apăsa sufletul, toate amintirile și visurile ei de fată.

Incepu să citească mai cu patimă, fără vegherea nimănui, și sub îndemnul cărților acelora de dragoste nebănuită, pieptul i se ridica, dorea o atare dragoste.

Dar conții și marchizii întârziu să vină, suferea mai puțin atingerea moșului, disprețuind bărbatul căruia îi plăcea să doarmă și să mănec mult și bine; plictisindu-se curând, foarte curând, în satul unde o trăsura cu străini, în trecere, era un eveniment.

Erau sărbători zilele când domnul Vasiliu, înhăma rola la trăsuri,

* Fragment dintr'o schiță de roman: „Intuneric”.

și plecau amândoi la Roman, făcându-se uitați câte-o săptămână.

La întoarcere aveau ce povesti mult timp perceptoriței, despre petrecerile lor la neamuri, și seriile pierdute într'un cinematograf, ori înaintea unui pahar cu bere, în grădina publică.

Odată, chemată la curtea moșiei de cucoana boerului Lascarache, se înapoiase mulțumită, aproape fericită.

Vizitele urmau regulat, dese, înviorându-o oarecum, și împăcându-o un timp cu rolul ei de notăreasă.

Visele învechesc, revin apoi chemate iarăși cândva de-o împrejurare sau amintire, și în viața cu aceiași mișcare, aceleași lucruri și lume, cu nimicurile de toate zilele, treziră în Paulina senzații noul, neliniștind mai puternic simțurile adormite ale femeii tinere, — dorea — aștepta stăruitor nu pricepea ce, iar întârzierea unui cavaler rătăcitor, de sânge nobil, făcu nu peste mult, să se șoptească de cucoana domnului notar și jandarmul Alecu Stârcea.

Cu cartea rămasă pe genunchi, Paulina se asculta pe ea, în seara acela, asculta vremea și șopotul strinelor ce frământau sufletul din sălașul țigănesc, sălaș poposit în trecerea prin sat.

Chemările notarului, care o căuta, o făcu să tresară, grăbind spre casă.

În prag scoase un țipăt ușurel.

— Nu știam.

Nevasta percepturului, Luxița, femeie înaltă, uscățivă, cu ochii iscoditori privind pieziș de sub genele rari, zâmbi aproape răutăcios.

— Nu te aștepta, nu-i așa? Închipuește-ți, doream să-ți facem o surpriză. De altfel bărbatu-meu ch ar a dorit asta.

— Nu-i așa lordache, urmă ea întorcându-se către perceptor, un cap veșnic gânditor la cifrele lui, cu privirea spălăcită, turburată doar de întrebările ce-i veneau pe buze, totdeauna nedumerit de ceva.

— Firește, răspunse acesta aproape zăpăcit.

Notarul îngâna nervos ceva talmic cu jandarmul, ce încuvilnța încet, aruncând furișt priviri ținătoare Paulinei, care-i făcea semne desnădăjduite arătând spre perceptor și Luxița.

Venirea lui Vasiliu în Râpeanca, stânjenise mult afacerile percepto-

rului. Acesta îi purta încă ciudă ascunsă, mai puternică la Luxița ce pândea acum, cu aruncări rezezi de priviri, pricepând mulțumită gesturile mutești ale celor doi, dând ghionturi bărbatului care nu pricepea ce are cu el.

Paulina ieși întorcându-se cu cafele.

— Măine avem nuntă în sat, întrerupse tăcerea, Luxița.

Paulina încuviință, găsind nimerit să meargă mai târziu, împreună, să privească petrecerea țăranilor.

— O să fie interesant. Socrul se laudă de mult cu o nuntă de po-mină

Vorbind, femeile se priveau stânjenite, aproape nenuțumite.

Nu se puteau suferi, și totuși se căutau des, își priveau amănunțit rochiile și găteala casei, duceau luptă tăcută, mulțumite când una putea să micșoreze, să descopere ceva celeilalte.

Sgomotul bărbaților trași mai la o parte lăncez-a. Stârcea era nerăbdător, notarul aproape dormita, mirându-se în sine că se găsea treaz la o oră așa târzie.

Alec Stârcea era un omșor îndesat, cu un cap mare așezat dintr'odată pe umere puternice și late, cu mustățile groase ca de general rusesc, pe care, mai totdeauna și le răsucea cu mișcări iuți și scurte, mândru de ele, având o nemaipomenită împotrivire contra sclivisiților dela orașe ce-și radeau podoaba dată de natură, cum îi plăcea să-și încheie adesea, mulțumirile.

Deși trecut de treizeci și cinci de ani, câți i se socoteau, era neînsurat.

Ii plăcea lui să stea astfel, bur-lac, să nu aibă stăpân, și nici slugă la nevastă să fie.

Sosise chemat de ordine superioare, din părțile muntoase din jos, de prin Gorj, iar nevoile slujbei l-au oprit în meleagurile acestui sat moldovenesc svârțit între un deal și un câmp, departe cale de jumătate zi de oraș.

Se simțise străin la venire.

Vremea îl apropiase de toți, se împrietenii cu locurile, îl cunoscuseră maimarilor ce-l prețuiau, căci îl serveau conștiincios de cum sbâr-năia telefonul.

— Câți jandarmi n'au trecut pe aici, gândea dânsu', uitându-se în vrafurile de hârtie colbăită, din rafturi.

I A R N Ă

Iarna și a nceput domnia.

Roiu de fulgi căzură 'n zori,

Chiotind de bucurie

Peste veștedele flori

Nouri poposesc pe creste,

Iar la stâna de pe Gru,

Trist se leagănă o tidvâ

Prinsă 'n gardină de-un cul.

Urlă crivățul sălbatic,

Tot cuprinsu-i un pustiu;

Codru 'ntinde albe brațe,

Goale, 'n largul argintiu.

Speriată o căprioară

S'a oprit sub țagii groși,

Pe când stropi de rouă 'nghiață,

Prinși în ochii ei frumoși!...

I. Gr. Marin-Stojeru

Nu mai eu am știut să mulțumesc pe oricine.

Și'ntr'adevăr știa.

Luându-te bine cu boerul, bine o duceai, erai susținut, avansat.

În ziua aceia chiar, de cu noapte vânturase satul după muncitorii boerașului.

A umblat o zi în satul pustiu, stărnind colbul fierbinte al ulitelor, prin țarinele ploate de soare.

Mulți n'auzeau, dar cei mai mulți, datorî vânđuți boerului, trebuiau să-și uite ogoarele lor, să plece unde li se arăta.

În urmă, el se simți obosit, și cum ajunse acasă, găsi potrivit să golească câteva pânăruțe cu rachiu tare, apoi, gânditor, sfărâmând în dinți o țigare se întinse pe pat, care-l primi cu un fipăt ascuțit de arcuri ruginite.

— Și doar i-am spus... Tănase, bețivule, unde ești, trăsnițe-ar cu cine te-a pus strajă în Râpeanca.

— Aici, trăiți domnu' șaf, răspunse un glas înecat, slab, cu tresăriri îngrijate în voce.

— De ce n'ai uns patul...

— Am umblat după muncitori. Ce's vinovat, abia pical.

— Să taci. Ordinul e ordin. Știi ce-i ordin mă? Ordinul este... care...

— Așa să fie domnu' șaf, îngână straja trăgându-se încet, afară, pe ușe.

— Amărătu-i bată-l corbii, gândi Tănase așezându-se jos lângă o răchită uscată jumătate, cu o traistă pe genunchi, scoțând încet o bucată de mămăligă rece, tare, și câteva cepe albe.

— Tănase, Tănase, n'auzi?

— Aud domnu' șaf, răspunse straja iute, sărind în sus.

— Pas alergător la domnul notar, să mă aștepte pe înserat.

— Poruncă.

Și Tănase își strânse merindea, pornind încet pe drum, mușcând din palmă un glonț de mămăligă, fără grabă, ca omul ce n'are de pierdut și nici de câștigat.

În urmă — gânditor — cu ochii în scândurile înegrite ale tavanului afumat, pe care muștele își plimbase an cu an nestânj nite, activitatea, jandarmul rămase ațipind.

În drum, în fața unei case, straja se opri strigată.

— Incotro Tănase?

— Domnu' șaf.

Și Tănase, necăjit, plecă mai departe cu un gest vag din mână. Nevasta perceptorului intră în casă nemulțumită.

*

Luxița se ridică cea dintâi.

Stârcea și Paulina îi întovărăși o parte din drum. Notarul intrase ostenit în iatac, uitând pe cei doi, ce se înapoiau împingând ușor porțița grădinei.

Noaptea năvălea.

Un vânticel liniștit, încărcat de răcoarea unor ploii de prin alte locuri, scutura frunzele, aducea de deval, din luncă, un miros ascuțit de trifoi crud.

Pășeau strănși unul în altul, înflorați de adierea răcoroasă, șoptindu-și întretăiat în urechi, căzând în iarbă ca un fruct copt și uitat prea mult pe creangă.

Luna cernea mereu, mereu, razele de argint topit, peste tot și toate...

Opera poetică a lui Lucian Blaga

Tulburarea Apelor

(dramă)

de ION BREAZU

Dela Zamolxe la Tulburarea Apelor suntem în evoluție de lărgire și adâncire a experienței sufletești. Gama psihică este, de astă dată, mult mai variată; găsim aci suflete cu liniile simple, cu apele liniștite, împăcate cu ele, alături de altele involburate de pasiuni, ale căror ecouri se simt până'n adâncul sângelui; ființe iluminate de revelații mistice, cari se încuibă în conștiință cu încăpăținarea credinței — așa cum îl cunoaștem pe profetul trac, — alături de altele nevinovate și sburdalnice ca mieii lui Pan. Intre aceste suflete e și atingere liniștită, de toate zilele, dar e mai ales multă, multă înclăștare dramatică interioară. Conflictul se rezoalvă în sufletul eroului prin revelația pe care o credință nouă o produce. Simbolică se ridică și de astă dată, purtând în interiorul ei o luptă de conștiință de o valoare etern omenească, sau o singură față a personalității omenești. Ritmul expresiei vibrează dela unde abia perceptibile până la furtunatică involburări sufletești pe deasupra cărora falfăie misterul sau extazul.

Drama se petrece în veacul al XVI-lea într'unul din satele de munte din jurul Sibiiului. Pe la mijlocul aceluia veac, apele liniștite ale ortodoxiei noastre au fost tulburate de undele îndepărtate ale vântului reformatiunii, care băntuie în întreaga Europă. Credința iluminatului dela Wittenberg aducea în dogmatica seacă a scolasticii — prea apropiată de cer și prea îndepărtată de pământ, pentruca omul să-și simtă ființa întreagă încercuită de ea — o nouă valorificare a persoanei omenești. Luther a reintrodus credința în sângele omenească, din care biserică a scos-o.

Peste plaiurile noastre ortodoxia stăpâneă cu aceeași autoritate de dogmă. În ea sufletele simple ale țaranilor noștri se simțeau împăcate cu întrebările mari ale vieții.

În vârtejul reformatiunii trebuie să fi fost prinse însă, și câteva dintre oile credincioase ale turmei ortodoxe. Prea ademenitor eră acest vârtej, prea mult omenească eră în el pentruca să fiarbă aci, în apropierea noastră, fără ca să ne clințescă.

O ademenire a fost „Catechismul Luteran“ dela 1544 talmăcit pe limba ciobanilor „valahi“, poate chiar de vre-un preot ortodox.

Evenimentul acesta are o importanță sufletească cu mult mai mare decât i-se atribuie. În mijlocul țaranilor, cu sufletele mai mult vrăjite de dogmele ortodoxe, decât pătrunse de înțelesul lor, apare deodată o carte, care vorbește despre tainele mari în limba lor și care le dă acestor suflete dreptul, să umple aceste taine din interiorul lor, să și le aproprie mai mult de trupul lor chiar. Dar puterea ortodoxiei a fost prea mare pentruca apele să fi rămas mult timp „tulburate“.

În jurul acestei întâmplări religioase de pe pământul nostru se brodează și drama poetului.

Popă unui sat de munte e ademenit de lumina plină de vrajă frupească a noii credințe:

„Lumina înaltă,
lumina săbatică,
lumina din Wittenberg
pătrundă în stânilor acestor plajuri stră-
[vechi,

Rouă nouă să cadă
pe creșterul blânzilor munți.
Oameni cu sufletul slobod,
oameni cu tutul slobod — să crească pe
[poteci,
rumeni ca florile, deschși ca florile,
tăcuți ca florile“

(p. 12—13)

În mrejele acestei credințe e ademenit de Nona, o călugăriță franciscană, plină de toate ademenirile sângelui.

Sătenii așteaptă dela Popă biserică nouă; acesta e cufundat însă în cărți și'n patima pentru Nona. Pe copilul său Radu îl trimite la învățătura alchimistului Wolf din Sibiu; iar sătenilor are îndrăzneala să le talmăcească evanghelia:

„Omul cu cercel

Ne-ai luminat, Părinte, e-adevărat,
dar legea e veche.
Ne-ai luminat așa de mult
că azi nu mai știm ce e de Dumnezeu lăsat
și ce e dela dracu“.

(p. 18)

Atâta ni-se anunță în „Preludiu“... Cu episodul al II-lea, „Fiica Pământului“, intrăm în freamătul puternic al dramei. Deodată cu aerul proaspăt al dimineții sosește la

Popa, pe care zorile l-au găsit chinat de îndoieli, Nona, cu întreg cortul ei de ispășire. Ea poartă căciula ciobănească și coșoc de oaie, iar dacă i-se desprinde de pe umeri coșocul „rămâne îmbrăcată numai într'o mătăsoasă roșie lipită de trup așa ca să se vadă toată frumusețea, cum albastrul străveziu se lipește de cer ca să se vadă întreaga boltitură“ (p. 24). În noaptea aceea ea jucase un mister despre căderea îngerilor din cer, în care eră una din „Fiicele Pământului“. Ea se bucură când Popa îi spune că întârzie clădirea bisericii, atât de mult așteptată de credincioșii lui și că a talmăcit catechismul luteran. Pentru aceste fapte ea-i promite scaunul de episcop al Românilor luterani. Popa, care așteptase dela noua credință mai mult gând decât „pășuni grase“, rămâne în doială. Dar ademenirile Ficii Pământului îl prind iarăș în vârtejul lor. Când sângele îi fierbe mai tare, atunci Nona se înhide în odaia vecină, iar popa își stămpără patima aprinsă, lovind fără milă în Moșneagul care intră. Acest Moșneag este un mistic iluminat care pentru credința lui, — despre care vom vorbi mai târziu — a fost considerat eretic și închis. El primește loviturile cu resemnare de Crist, ceea ce îl stămpără pe involburatul Popă.

Episodul al III-lea „Moăștele“ se petrece în curtea popii. Pe prispa casei Moșneagul și preoteasa Patrasia, cu sufletul simplu și împăcat cu sine — deapănă. Acestui suflet în care nici-o întrebare de dincolo de lume nu și-a înfipt ancora, Moșneagul îi destăinuie credința lui, „meteahna“ lui din naștere. Pentru el Isus, Bunul, nu s'a închis în ceruri după marea lui jertfă, ci s'a coborât în toate tainele naturii. Bunătatea Lui o vede în zâmbetul florilor; jertfa lui se continuă în fiecare moarte din natură:

„Isus e peatră,
Isus e muntele;
totdeauna lângă noi isvor limpede și mut,
totdeauna lângă noi nesfârșire de lut.
Fără cuvinte cum a fost pe cruce
Isus înflorește în cireși
și rod se face pentru copiii săraci
Dia flori îl adie vântul peste morminte;
el pătinește în glie și pom
o răstignire e la fiecare om
Și unde privești Isus moare și'nvie“ (p. 69).

În timpul acesta sosește omul trimis la Sfântul Munte, după moăște pentru biserică nouă. Tot satul a-leargă la Popă cu vestea cea bună. Roscolind moăștele, acesta le gă-

sește — de căne, și-și descarcă „furia vicleană” pe aducătorul lor și pe săteni. Oamenii se împrăștie îngrijorați de „boala” popii. Cătorva dintre cei rămași în urmă, „Omul cu cercel în ureche”, — personajul sceptic și ironic, asemănător cu „Ghebosul” din *Zamolxe*, — le spune că ar fi văzut pe dracul înuși ieșind pe fereastra Popii zărise, probabil pe Nona, în haina ei roșie, în dimineața aceea când i-a scăpat părintelui.

Episodul care urmează ne duce într'alt mediu. Suntem în camera gotică a alchimistului Wolf din Sibiu, care rostește formule magice pentruca să-i reușească transformarea în aur a elementelor. La el vine Nona, Doctor Universalis și Maler. Toți plănuiesc urcarea noii credințe în munții Valachilor. Numai brațele vânjoase ale acestora ar fi în stare să-i apere de mercenarii catolici, cari îi amenință. Dar oamenii aceștia comози, perduți în silogisme scolastice nu îndrăznesc să plece între ciobani, cu catechismul talmăcit și tipărit de Maler. Nona promite să facă ea această faptă. Intre sufletele acestea atât de absente, Radu, feciorul popii, este un șivou de munte, care se rostogolește slobiu și sălbatic printre nepăsarea stâncilor.

După „Intermezzo”-ul acesta liniștit și luminat de umorul strengăresc al lui Radu, intrăm iarăși în fierbenta dramei. Povestea episodului care urmează, „Clopotele”, e scurtă. La popa, care așteaptă pe Nona în stână, în noaptea răcoroasă de toamna, Fiica Pământului vine iarăși cu toată ispitele ei. Ea îl convinge să aprindă biserica ridicată de curând, ale cărei clopote cântă în munți:

Nona

„Cupa celor o sută de fericiri păcătoase
fi-o aduc.
Ca un fruct copt mă smulg
din crengile nopții
pentru mâinile tale aspre.
Tu ești sărac
nu mă dorești?
Ia-mă! Sărțică-mă.
Fiica pământului sunt
pentru tine pământul mi-l desfac.
Nu lăsa clipa din palme să-ți curgă;
Am suflet și eu, dar numai adânc
în amieze de noapte
atunci mi-l adun de sub cer
cum florile roua și adună.
Ți-l dau fie — chinuțule sub lună;
neacă-ți în el turburatul tău rost!
O, și trupul ți-l dau
calcă-l, zdrobește-l!
Vei fi stăpân singur, înalt,
peste minunea ce-am fost
peste minunea ce sunt,
dar odată te vreau

nebul și slobod și cald:
aprinde-ți altarul!” (pp. 136—137).

Ultimul episod, „Isus Pământul”, se petrece în casa popii, luminată din afară de flăcările bisericii aprinse. „Inima de aur” a bisericii, potirul, a fost salvat de Moșneag. Popa, care vrea să-și ducă până la capăt „haiducia” lui în cele sfinte, acuză pe bătrânul cu sufletul iluminat, de sacrilegiul incendiarii lăcașului sfânt. Fascinat de măreția martirajului care l-ar suferi prin moartea sa nevinovată, acesta ia asupra sa îngrozitorul păcat. Sătenii infuriți îl și omoară. Străfulgerarea de sfânt a jertfei Moșneagului îl iluminează și pe Popă. Sufletul lui chinuit de îndoeli s'a vindecat:

„Pământ m'am văzut — vreau să îngheț
[uncheș lângă el.
Nu e nimeni aici — să cânte?
„Isus e Dumnezeu-miel,
Isus e glie și om,
Isus e copac”.

In lume vreau să mă altoesc
pe toate crengile.
Paseri răsună
și pașii mei cântă spre zărite ce se desfac.
Pe- aici prin ușa aceasta ies din mine
— om fără nume — viu — și sărac —
De mult un vârtej
mi-a pusit sângele.
Acum dimineața s'aproapie de pământ
cu liniște”.

Trecerea prin sângele lui a ispitei Fiicei Pământului i-a rămas ca o amintire îndepărtată. Intre el, cel chinuit de ademenirile Nonei, dornic de „haiducie cu duhul” și noua lui stare sufletească — i-se pare o prăpastie de-un veac. Când Radu îi aduce, plângând, vestea

despre prinderea Nonei de către ciobani, el rostește cântecul ultim, de adio:

„Rămas bun domnișoară Nona,
undeva te-au asvârțit în flăcări —
Și paserile cerului au inebunit
de tămăia cărnei tale.
Ai tulburat apele: sufletul renaște sănătos.
Somn potolit domnișoară Nona,
somnul de floare nebună
vânt blând să ți-l împrăștie pe pământ...
Fără durere rămân — și nu mai strig —
(p. 161)

El pleacă în lume să se dea altora, în urma lui răsună plânsul Patrasiei, care a înțeles ceva din minunea petrecută în sufletul bărbatului ei — „aici s'a întâmplat ceva ca în altar când vinul se schimbă în sânge de Dumnezeu” — și a lui Radu, care sporează totuși că domnișoara Nona a scăpat, pentrucă: „știa să rădă atât de frumos”. În sângele lui tânăr încep să mijecască ademenirile Fiicei Pământului.

Acestea sunt liniile exterioare ale acțiunii. Ele par simple ca liniile prin care „Țăranul zugrav” din *In marea trecere* închipuie tainele mari. Dar în interiorul lor se frământă suflete și patimi, se încheagă simboluri pline de o poezie aspră, ca sufletul istoric al nației de pe aceste plajuri.

Dar despre toate acestea — în numărul viitor.

Notă: În numărul trecut s'au strecurat două greșeli de tipar regretabile. Dau rectificarea lor pentruca cetitorii, îndeosebi cei cari nu cunosc opera poetului, să poată înțelege fraza: La pagina 114, col. II. în citatul de la mijloc, în loc de *Porunci* să se citească: *Prunci*; iar la pagina 114, col. I, rândul 13, de sus în jos, în loc de *procesul* să se citească: *poemului*. I. B.

DĂRI DE SEAMĂ

VADUL HOȚILOR

Roman — de Vasile Savel

Titlul romantic al cărții dlui Savel îți evocă în minte cărțile dragi ale copilăriei, când povestea vieții lui Tunsu Haiducul sau lăncu Jianul pitită pe sub bănci, se ascundea sfioasă între scoarțele plicticoaselor cărți de școală. Înainte de-a o răsfoli, te aștepti parcă să se zugrăvească în dosul literelor mărunte un tainic miez de noapte, scaldat în apă bălaie de lună, la marginea unei poieni, iar din pânza umbrelor tăcute de-odată cu chiorul voinicesc, să isbucnească în salt jucăuș de armăsar răsfățat, hal-

ducul vremurilor patriarhale cu pletele strălucitoare răsfirate până pe umerii largi și cu ochii cari se întrec în schinteiere cu jarul pietrelor scumpe ținute pe armele dela brâu. În dosul titlului simți parcă tropot de copite, zângănit de săbii, șuier clocotitor de voinic și întregul echou al literaturii haiducești de-acum un sfert de veac. Cele dintâi rânduri vin însă să te desmintă. Acțiunea se petrece în timpul războiului mondial, iar vremurile moderne nu mai sunt potrivite „haiducitului” de codru. Haiducia

ca orice lucru omenesc, cu trecerea vremii s'a metamorfozat în hoție ordinară, iar hoția nu se face azi în codru, ci în miezul orașelor, ziua plină în oficiile statului și se săvârșește cu zămbetul pe buze. Cartea dlui Savel își împletește astfel acțiunea în lumea banală și plictisitoare până la exasperare a unui orașel de graniță, între militari și civili, a căror viață până la izbucnirea războiului, oscilează între aperitivele sgomotoase și partidele încordate de cărți. În prefața care încearcă să schițeze în mod confuz, procesul de evoluție al culturii noastre — și a cărei rost nu-l vedem — dl Savel vorbind despre artă și ideal, cu dragostea părintelui pentru pruncul său sufletesc, declară despre cartea dsale: „Sunt atâtea vieți cari se agită și trăiesc în cartea pe care o prezint astăzi cetitorului” și „din adâncul prăpastiei, am făcut să strălucească în această care o rază de ideal”, — lucruri pe cari vom căuta să le verificăm.

Dacă într'o navelă sau roman psihologic chiar, rezumarea subiectului nu întâmpină prea mari greutăți, „Vadul hoților” din pricina caracterului său de cronică aproape fidelă a realității, nu poate fi rezumat în câteva rânduri. Ş'apoi autorul, vrând să contureze înaintea de toate aspectele unui moment social, în afară de subiectele secundare ale episoadelor cari reliefează câte-un tip caracteristic momentului, nu s'a prea îngrijit să conducă și firul roșu al unui subiect principal în jurul căruia să se grupeze episoadele ca întregiri. De-aceea nici nu vom încerca să dăm rezumatul cărții. Altfel, ar însemna să luăm capitol de capitol înregistrarea unui colț de viață zugrăvit într'o acțiune sinuoasă și dispartă, în care doar personagiile rămân aceleași, fără a se grupa în jurul unui subiect unitar și distinct. Fondul comun care deși apare numai în dosul acțiunilor fragmentate, totuși îndeplinește rolul de osatură al materialului amorf și cam prolix, e răutatea și mișelia omenească, al cărei fluid colcăie parcă de-odată cu sângele în vinele tuturor personajilor. Oamenii cari împletesc mersul întâmplărilor acestui colț de viață, sunt tot atâtea cioburi de oglindă, din cari îți rânjește diabolic răutatea omenească deslănțuită, tot atâtea ferestre deschise în dosul cărora curge otrăvitoare, noaptea păcatului și a mișeliei. Stropul de cinste în-

chegat în figura polițaiului, „nenea lancu”, e strivit nu numai de valul imens al necinstei, dar și de lașitatea lui însuși de-a lupta cu mediul. Prea multă răutate, prea multă mișelie! e strigătul pe care-l înăbuși în tine, după ce-ai închis și foaia din urmă a cărții.

Dela început chiar, suntem introduși în casa unei oarecari doamne Calipso, care în intervalul celor 160 pagini nu are decât trei amanți de inimă, pe lângă încornoratu-i de bărbat. Instinctul orb e singura ei călăuză în viață. David, amantul dintâu, personajiu misterios, care alătura de Calipso apare mai des în paginile cărții, e tipul omului practic, pescuitor în tulbure. Contrabandist „en gros” în epoca neutralității, în timpul războiului ajunge mare furnizor al armatei, pe care o hrănește cu „mazăre și porumb stricat”. La fel și celelalte personaje. Dar nu numai în lumea bună e așa. În pătura mijlocie și chiar în cea de jos, lucrurile își iau acelaș mers normal pentru vremurile de anormalitate. Scenele dintre subcomisarul Rățoi și Ciocan și Leizăr Cămătarul, pe lângă altele multe, sunt mărturii convingătoare.

La început prin comerțul de contrabandă din epoca neutralității, luat în sens mai aproape de concret, „Vadul hoților” e reprezentat prin orașelul de graniță B, unde se petrece acțiunea. Cum lucrurile se desfășoară, această împărechere haiducească de cuvinte își lărgește semnificația. Așezat în alvia vremii, „Vadul hoților” din însemnarea lui spațială devine un simbol larg, abstractizându-și înțelesul. Războiul însuși, pentru lumea din dosul frontului are aspectul unui uriaș, „vad al hoților”. Astfel cartea dlui Savel e un colț din icoana părții negative a sufletului uman și chiar un document al vremii.

Materialul adunat în cursul unei lungi observații, în artă numai atunci interesează, când e turnat într'o formă artistică și când simți că l-a frământat sufletul unui creator. Căci materialul din care un artist își faurește opera, e numai cea ce în creația biblică a fost lutul pentru Dzeu. Prin tehnica ei, cartea dlui Savel are mai mult aspectul unei cronici decât al unui roman. Scenele — uneori fără prea mare legătură — sunt de aceeași intensitate și de acelaș interes. Lipsit de arhitectonica interioară a romanului cu acțiune unitară, distinctă și cu desnodământ care să reiese cu ne-

cesitate organică din însași desfășurarea faptelor, „Vadul hoților” e cronica unui bun observator al societății, având pagini cari se ridică de-asupra comunului, dar nu e roman. Epilogul care aduce într'o desfășurare aproape cinematografică câte-o precizare pentru fiecare personajiu, e dovadă că în cursul cărții e încreștarea pe răboj a evenimentelor așa cum s'au petrecut, fără o gradare și fără o integrare a lor în cadrele unui subiect. Pagina cu care începe romanul, are legătură organică numai cu epilogul. Tot ce se petrece între început și epilog, e pare că numai retrăirea amintirilor lângă un pahar de bere. De-aceea personagiile nu trăiesc o viață aparte și nu le vedem afirmându-se viguros în lumea lor, ci sunt prezentate și descrise palid de un povestitor abstract care începând cu cap. II nu se mai amestecă între ele. Conflictele sufletești sunt evitate, în schimb comentariile abundă. Lipsit de viziunea unitară a întregului, „Vadul hoților” are observația justă și precisă a amănuntului nu însă și alegerea lui. Limba corectă și în general peridicată de-asupra comunului, deși alunecă uneori în propoziții ca: „o purtam cu mine în mîntea mea și-mi venia să răd de această situație ciudată”, are și realizări superioare. Descrierea sosirii ranișilor, pe cari autorul îi învalve în căldura unei cuceritoare iubiri de oameni, frumoasă și evocatoare, are adânci rezonanțe sufletești, cu toată simplitatea ei:

„Apoi au început a scobori raniși cu capul învâlit în pânză albă pătată de sânge, raniși cu mâinile ținute în eșarfe, figuri uscate, cu barba și mustățile crescute sălbatic pe pelița obrazului galbenă ori vînată. Părea că nu se mai isprăvesc așa de mulți erau și toți tăceau privind aiuriți... Apoi au scoborat bolnavii cu privirile rătăcitoare, cu buzele arse de friguri, îmbrăcați în mătăluțele lor subțiri și înegrite, purtând în cap capelele trase peste ochi și în picioare bocanci fără talpă, ca să se așeze în front după cum poruncise comandantul militar al gării... Pe urmă, ca dintr'un mormânt, au fost scoși din negrele vagoane morții, parcă trenul acela, ar fi fost un cimitir pe șine. Și morții nu vorbeau, nu auzeau ce se petrece în jurul lor, nu le era frig și nu-i mai dorea nimic acuma. Și cum stăteau loliși cu fața în sus, la rând, pe pământul ce-i aștepta să-i învelească pentru veșnicie, păreau că îndeamnă să primiv bolta cerului sub care se adăpostește toată lumea.

Lumea de femei și de copii a loge-nunchiat lângă zaplazul de lângă gară și ochii s'au umezit...”

La fel de tulburătoare partea a

4-a din cap. IV. cu dureroasele comentarii ale căpitanului nebun.

Fără caractere de roman, așa cum îi prezintă autorul, dar cu observația de amănunt proprie cronicii, „Vadul hoșilor“, care prinde cam

disparat icoana vieții din dosul frontului, aduce material bogat pentru închegarea unui codru social. În dosul formelor lipsește însă viața intensă.

Teofil Bugnariu

CRONICA DRAMATICĂ

MADAME SANS-GÊNE

Comedie în trei acte și un prolog de V. Sardou și E. Moreau,
trad. de Sică Alexandrescu

În istoria literaturii franceze Victorien Sardou, alături de talentele mari în comedie ale lui Augier și Dumas-Fils, e trecut ca un „meșteșugar care speculează vulgaritatea intelectuală și morală a publicului său, fără a da alt scop artei sale decât acela de-a umplea sala de-o sută sau două sute ori“. Astfel toată literatura dramatică atât de bogată alui Sardou, e apăsată de blestemul de-a fi fost creată numai și numai pentru succesul momentului care aduce apoi cu sine grăsimă răsplatei sau a câștigului material. Comediile sale împletite din momente extraordinare de dibace, din șiretlicuri amuzante și alte mijloace producătoare de efecte ușoare, sunt privite ca niște lucrări fără nici un interes estetic și sunt considerate ca neavând a face nimic cu arta adevărată. Prin patetismul său în teatru și prin succesul netăgăduit al pieselor sale, cazul lui Sardou a fost în literatura franceză — păstrând proporțiile, — cam ceea ce în literatura noastră actuală e cazul dlui Victor Eftimiu. Lăudat de unii și ridicat până la treapta de geniu universal, de alții a fost hulit și redus la simplu meșteșugar dibacu, care pipăind pulsul artistic al majorității publicului, a știut să confecționeze cu mijloace ieftine de șiretlicuri, de tirade patetice și vervă amuzantă, comedii cari au smuls ropote de aplauze și succese materiale nemeritate. Exagerare e fără îndoială și de o parte și de alta.

Drumul adevărat însă, ca în atâtea alte împrejurări când se exagerează pozitiv de unii, negativ de alții, e drumul de mijloc. Alături de partea spumoasă a patetismului, a trucurilor sau a efectelor ușoare, piesele lui Victorien Sardou au și caractere durabile de artă. Tehnică studiată, după care se face alegerea destul de riguroasă a momentelor acțiunii, nerv bogat de acțiune limpede, momente puternice de analiză

psihologică chiar, și juste zugăviri de epoci și de tipuri sociale, iată unele din părțile reprezentative ale talentului lui Sardou. Față de acestea se evidențiază apoi părțile negative cari caută efectele ușoare, ca: tiradele sau mai bine zis trecătoarele lecții de morală pe cari câte-un personaj ține să le declame depe scenă în fața publicului care ascultă extaziat, apoi satira vulgară și în fine elementele de farsă cari sunt și ele dibacu întrebuințate.

Madame Sans-Gêne, comedia prezentată în ultima premieră a teatrului nostru, e o exemplificare a notelor caracteristice arătate mai înainte din piesele lui Sardou. Atât elementele tari cât și cele șubrede, sunt ușor de observat și de apreciat în jurul lor valoare. Dacă momentele prologului plin de nerv, de interes și captivant prin tumultul revoluționar, sau cele ale scenei când Napoleon prinde pe contele de Neipperg noaptea în fața uși împărătesei Maria Luiza, etc., sunt dintre elementele de durabilitate ale piesei, în discursul patriotic-democrat pe care-l strigă ditirambic în fața lui Napoleon, spălătoreasa Caterina, ajunsă „ducesă de Danzig“ sau în lecția de etichetă protocolară pe care aceeaș, „ducesă“ o ia dela un profesor de dans, se observă și partea de succes ieftin.

Subiectul întrerupt în cursul său de trecerea anilor de revoluție și acelor imediat următori lor, se brodează interesant și cuceritor chiar. Prologul se petrece în plină fierbere revoluționară. Din atelierul de spălătorie al Catherinei Hubscher, lumea emoționată, când cuprinsă de frigurile desperării când ridicată pe aripa elanului revoluționar, privește la atacul îndreptat de „patrioți“ împotriva Tuilleriilor. Un oarecare fricos Fouché, dar care e cu atât mai tare în discursuri și șiretlicuri, privește și el de-aici desfășurarea lu-

crurilor. Când aude că Tuilleriile au căzut, în râsul lumii se duce și el să pescuiască în turbure. Lumea aleargă întru întâmpinarea „patrioților“. Atunci apare rănit în casa spălătoresei contele de Neipperg pe care din milă, Catherine îl ascunde. Sosesc și câțiva patrioți în frunte cu sergentul Lefèbre, amantul Catherinei. Acesta după ce se convinge de credința Catherinei, îl salvează pe Neipperg. Până aici prologul. În cele 3 acte suntem duși într-o altă lume: lumea noii nobilimi rășarite prin vrednicie din stratul viguros al poporului. Catherine e nevasta lui Lefèbre care a ajuns maresal și duce de Danzig. Napoleon Bonaparte, fostul căpitan sărac, care nu si-a plătit datoria pentru rofe Catherinei, acum e împărat. Prin caracterul ei, Catherine care și sub titlul și haina de ducesă, rămâne tot spălătoreasă, e obiectul glumelor curții. Napoleon vrea s'o despartă de Lefèbre. Lefèbre resistă, iar când Catherine îi spune că a fost pe toate fronturile ca vivandieră, etc. Napoleon renunță la planul său. În acest timp Fouché, prin istețimea sa a ajuns și el duce, ba chiar și ministru. Contele de Neipperg bănuie de Napoleon ca amantul împărătesei, exilat fiind, înainte de-a pleca e prins în fața uși a acesteia și condamnat la moarte. Împăratul însă află nevinovăția soției sale și-i pare rău de ce-a făcut. Și-retul Fouché spune atunci că el știind aceasta l-a făcut scăpat pe Neipperg, și prin aceasta ajunge iar ministru al poliției. Cortina cade pe o împăcare și-o mulțumire generală.

Înpuțătoare prin pathos, prin tumult și prin îndrăzneală, comedia în care vedem o întreagă transformare socială provocată de Napoleon, unde „Madama Sans-Gêne“ din simplă spălătoreasă ajunge ducesă, a avut succes răsunător pe scenele unde s'a jucat. Pe scena naționalului nostru, prin interpretarea superioară a personajilor principale și mai mult decât mulțumitoare a ansamblului, și în deosebi prin montarea artistică și măreată până în amănunțimi, a dlui Sică Alexandrescu, care de alt fel a și tradus piesa, „Madama Sans-Gêne“ s'a bucurat de o primire caldă. Naturală atât în destoiniciile cât și în stângăciile eroinei titulare, dna Olimpia Bârsan a stărnit ropote de aplauze în sala care deși avea concurența trupei lui Tănase, a fost mulțumitor populată,

Di Voicu ne-a dat un Napoleon care deși poate prea tânăr și cam redus în proporții, a fost plin de energie, de voință hotărâtă și de nerv. Gestul scurt dar aspru, caracterul milităresc dus până la absurd chiar, masca îndestul de reușită, au contribuit mult la redarea stărilor sufletești. Demn și masiv dl *Psatta* în Lefebvre. Șret în gest, vorbă și mimică, dl *Neamțu-Otonel*. Reușit conturat contele Neipperg al d-lui *Dimitriu*, precum și Regina Neapolului a d-rei *Cronvald*. Ansamblul integrat firesc și fericit în mersul general. Prin montarea fastuoasă și prin interpretarea fericită, „*Madame Sans-Gené*” e și ea un succes al stăgimei actuale. Ceea ce arată, că la teatrul nostru se muncește serios și bine.

Teofil Bugnariu

FLORI DE-O ZI

Premiile S. S. R. — Pe chestiunea „*trierii*” unor membri despre care am pomenit într-unul din numerele trecute, în sânușul doct al societății Scriitorilor Români s'au produs oarecari frământări și neînțelegeri lăuntrice. Premiile cari s'au împărțit apoi cu mâna largă între membrii S. S. R. și în special între cei din comitet, au venit însă împăciuitoare ca porumbeii aducători ai ramurilor de măsline. Spiritele s'au liniștit și lumea a rămas împăcată. Revistele singure doar mă străduiesc în chestiunea acestor premii. Noi nu vom discuta aici nici valoarea operelor premiate și nici împrejurările în cari s'a făcut premiarea. Anul acesta se pare că s'a respectat mai mult decât altă dată criteriul estetic. Un lucru însă pe care nimeni nu l-a atins cu ocazia acestor premii, credem că merită să fie arătat. S'au premiat anume de către o societate de scriitori — deci după toate probabilitățile oameni de gust, — opere și mai bune și mai slabe. Cu pilejul acesta nici nu s'a pomenit însă măcar numele unuia dintre cei mai originali și mai productivi scriitorii români: *Lucian Blaga*. Dacă arta subtilă, limba viguroasă și stilul atât de sugestiv al acestui scriitor nu au fost înțelese și prețuite în dreapta lor valoare nici de către oameni cari o puteau face, ce să mai vorbim atunci de succesele celor cari exploatează slăbiciunea publicului? Poezia înaltă și plină de

gând a lui *Lucian Blaga*, merită o mai adânc înțelegere din partea elitei intelectuale a scriitorilor noștri. Sau să fie oare oocolire voită? Noi credem că premiile pe cari scriitorii le împart contraților lor nu trebuie să curgă pe acelaș drum al popularității unei opere, ci să înțelească spre cărțile cari dacă nu au aureola trecătoare a succesului de librărie, — au în schimb aureola nepieritoare a artei adevărate. Cel puțin între scriitori, așa ar trebui să se întâmple...

Sărbătorirea d-lui Al. Lapedatu. — Fără a cădea în extreme ditirambice, intelectualitatea de elită a capitalei a sărbătorit pe dl Al. Lapedatu, Ministrul Cultelor și al Artelor, pentru rodnică activitate în ogorul culturii românești — deci pentru o muncă împlinită, nu pentru un început promițător, dar fi-rește, nesigur. Rând pe rând reprezentanții ziaristicii, ai Teatrului, ai Scriitorimii române și-au spus răspicat cuvântul, ridicându-se deasupra mocirlei politice, vorbind despre un „mai mult decât ministru, un suflet frumos și bun”. S'au subliniat două chestiuni: premiile literare, cari au răsplătit just, pe cel în drept și; presa ardeleană, basarabeană și bucovineană care tânjește „ingrijorător”. În acest sens e îmbucurătoare vestea înfițării unui ziar românesc la Cluj, în metropola Ardealului, care, trecând peste considerații egoiste, va fi expresia necesităților culturale și politice locale, — sub conducera d-lui *Aex. Laedatu*.

Mai este de relevant un fapt. Cu acest prilej s'au dăruit din partea Ministerului Cultelor și al Artelor 50000 de lei pentru monumentul lui *Eminescu*. Este prima donație „în stil mare” a oficialității, și n'ar fi de-testabil dacă ar fi luată ca exemplu și urmată. Eră nevoie de primul gest. Acum s'a făcut; și „mai bine mai târziu decât niciodată”.

Chestiunea shakespeareiană. — Societatea Femeilor Ortodoxe îmbrățișează domeniul tot mai vaste. Conferințele ce se țin în cadrele acestei societăți tratează probleme foarte variate: dela chestiuni pur sociale la exegeză biblică modernă, dela aspecte pregnante ale creștinismului la figuri mari ale istoriei, ale umanității. Conferința ținută de dna *Marioara Șerban*: *Chestiunea shakespeareiană* — în fața unui numeros public, care dovedește astfel

interesul pentru asemenea popularizări — face parte din ultima categorie.

Shakespeare e un Proteu al istoriei: ia forme multiple, după epoci. Fiecare epocă își are stilizat unul. De tapt, dela romantism, a început să ia forme diferite. Și se continuă și astăzi, deși, pentru public, nu e importantă biografia, ci opera. Dacă ar lipsi numele autorului, n'ar fi pacoste mare, dar dacă ar lipsi opera, literatura universală ar fi cîntită de o columnă a ei.

„*Chestiunea*” shakespeareiană constă în identificarea autorului lui „*Hamlet*”, „*Romeo și Julieta*”, „*Visul unei nopți de vară*”, etc. Până acum se vărăse în posesiunea celui mai mare dramaturg al timpurilor Bacon mai cu seamă. Acuma *A. Le Franc*, dela Collège de France încearcă să demonstreze că autorul pieselor lui Shakespeare (în ciuda oricărui demonstrații, nu se vor numi piesele... cutărui avid de glorie!) ar fi un oarecare conle *Darby*, sau *Standley*. Cine știe ce echivocuri vor fi dat la îndemâna celor experți și o „*critică shakespeareiană*”. Acest lucru nu l-a făcut conferințara; sub acest raport, conferința nu a fost perfectă. Dsa s'a arătat prea frapată de noutatea, și poate, argumentația lansatorului acestei teorii, ca un copil în fața unei potemkiade, fără a cunoaște ce e după pânză.

Evoluția artelor e foarte lentă și înaintază paralel cu educația simțurilor omenești. În musică, dela tetracordul primei lire a Grecilor a trebuit un mileniu până la sistemul dublei octave. Filologul german *Geiger*, plecând dela faptul, desvelit de *Gladstone*, că multe colorii nu sunt numite în poemle homerice, arată că albastrul nu se găsește deloc în cărțile cele mai vechi ale Perșilor, nici în *Zendavesta*, nici în *Biblie*, nici în *Homér* și ajunsse la conclusia că oamenii de atunci nu aveau facultatea de a percepe colorile albastru și violet. În natură există, după presupuneri raționale, o înfinitate de lumini și de sunete pe cari încă nu le percepem, dar pe cari le vom percepe atunci când organele noastre mai evaluate și mai rafinate vor fi în stare să le vadă și să le simtă. E sigur că omul de astăzi vede și simte cu mult mai mult decât văzuse și simțise omul antichității. După savantul numit mai sus pe timpul *Vedelor*, la 1500 înainte de *Christos*, albastrul și

violetul nu erau încă percepute, iar verdele începea abia să apară și numai roșul, portocaliul și galbenul erau colorii perfect distincte. În muzică este o dovadă convingătoare progresiva și lentă educație a urechii în „consonanțe”: la Greci eră considerată disonanță și „Mediu majoră”, care apoi în Evul Mediu fu stimată ca arhi-consonanță, în vreme ce eră considerată disonanță quarta, în care urechea modernă, acum obicinuită cu toate intervalele scării diatonice, nu mai găsește nicio disonanță. Riemann a fost primul care ne-a făcut cunoscut, cu privire la percepția tonalității, cumcă Arabii și Perșii, prin rafinamentul urechii lor, știau să aprecieze a treia parte a tonului. Acuma ne putem închipui că educația evolutivă a organului auditiv ne va putea face accesibili la senzații armonice noi. (După revista italiană *Marzocco*).

Revistele Craiovei. — Sufiul de puternică prminenire literară, care a învăluit deodată o seamă din revistele noastre, dând viață unora, crezute pentru veci adormite, sau suprimând pecetea artei adevărate altora al căror răsuflet ieșea ca dintr'un piept de tuberculos — se resimte viu și în vechile creații ale Craiovei: „Ramuri” și „Năzuința.” Răsfoind numărul apărut din Ramuri, cu îmbrăcăminte de carton, te simți pătruns în plin de crezul ce-i stă la bază. Mănată de aceleași credințe — evoluție cu rădăcinile înfipte în trecut — prin bogata viață ce respiră, știe să le imprime strălucirea izbitoare a lucrurilor noi.

Vezi reînviind mișcarea din jurul Sămănătorului, în cadrele dezvoltării actuale, concretizându-se teoretic în articolul realist cugetat al Dlui D. Tomescu, în care se formulează adevărata teorie a tradiționalismului: „acțiune în care puterile trecutului se împreună creator cu aspirațiile prezentului”. Astfel tradiționalismul înseamnă, nu împietrire în aceleași formule, nu simplă unitate a creațiilor trecute, ci dimpotrivă „înseamnă sănătate și vigoare, înseamnă mișcare și acțiune, înseamnă voință și elan”. O teorie confirmată puternic prin operele dlui L. Rebreanu, Nichifor Crainic, Cezar Petrescu, Ion Pillat etc., prin însași latura literară a Ramurilor din care relevăm fragmentul de roman al dlui Cezar Petrescu. Așteptăm cu nerăbdare numărul jubilar în care să i-se concentreze

tot drumul parcurs, cu întrezăririi pentru viitor.

Cu același suflu de primeneală, dacă nu în tehnică dar în fond, se prezintă și „Năzuința” îmbogățită prin adaosul grupului dela „Suflet românesc”. În întinderea-i largă tratează — pline de interes — subiecte variate, literatură-artă-știință, în diferitele nuanțe ce prezintă: proză, poezie, critică, arheologie, geografie pitorească etc. etc. E o mică concurență a „Vieții Românești” dela Iași. Dorim ca elanul ce mână înainte grupul de scriitori adunat în juru-i să se mențină în vigoare ascendentă.

Monumentul durerii. — În lupta pentru viață, societatea modernă, aleargă sălbatică înainte, uitându-și trecutul cu fiecare pas făcut către viitor. Cu toate că urmele mai dănuiesc încă adânc în toate manifestările de viață, războiul peste care abia 8 ani și-au risipit zilele, par'că s'ar fi întâmplat cu cine știe câtă vreme în urmă. Uitarea-aceasta s'a lăsat mai ales ca un zăbranic negru, peste soarta tristă a Invalizilor, Orfanilor și Văduvelor de războiu — pentru uitare mai repede îngrădiți în scurta formulă de I. O. V. — cari sunt tot mai greu apăsați de mizeria vieții. Cei fericiți și tari aleargă înainte, lăsând pe cei slabi pradă tuturor durerilor și nevoilor. D. C. Argintaru ofițer invalid și publicist iscusit, dă glas acestei dureri în cartea „Monumentul durerii”, care desvălește lucrurile în toată dureroasa lor goliciune. Se arată aici cât merită și cât de puțin s'a făcut pentru acești nenorociți I. O. V. Dar cartea nu rămâne numai în domeniul pur al constatării. Dl Argintaru cunoscător bun al durerii celor îngrămădiți în formula I. O. V. cere îndreptările necesare și arată căile prin cari s'ar putea face. Asistența medicală gratuită, împroprietărirea integrală și egalizarea soldelor invalizilor, orfanilor și văduvelor, cu cele ale armatei, ar fi mijloacele cele mai bune pentru îndreptarea sorții celor din I. O. V.

„Monumentul durerii” credem că va răscoli un echou îndreptătit. E strigătul unei lumi neîndreptățite și uitate. Cei ce au urechi, să auză.

Simbolismul în poezia română. În ultimul număr apărut din „Viața Românească”, d. N. Davidescu publică un studiu despre „Estetica poeziei simboliste”. Cu o argumen-

tație solidă, sprijinită de citate din literatura estetică franceză și germană, d. Davidescu susține o teză: că simbolismul este o continuare în adâncime a romantismului, și care are în comun principiul de „emancipare al eului”, elementul nou, opus manierei clasiciste, cu care se legitima romantismul. Altoindu-se pe filosofia idealistă germană și întrebuițând libertățile romantice și în alte direcții: în inspirație prin încercarea de a substitui diversității colective, căutarea stilizată de sine, a autorului, în versificație creând versul liber, etc. simbolismul s'a individualizat totuș ca o nouă școală în literatură, mai ales în Franța.

La noi — popor emianente imitativ, conform teoriei d-lui Lovinescu — simbolismul a găsit răsunset de timpuriu. Dar răsunsetul nu l'a provocat poezia lui Macedonski, cum se susține de obicei, ci versul atât de nou și de riguros al lui Eminescu, cel scaldat în apele filosofiei germane. Scriitorul care trebuie privit la noi drept, dacă nu întemeietorul, cel puțin semănătorul de posibilități viitoare, este, în această privință, Eminescu. El rămâne, în srisul românesc, produsul cel mai autentic și mai viu al idealismului filosofic german. Sensibilitatea lui, apoi lupta lui cu limba, ideologia lui, actual lui față de ființa sa literară, intuiția lui mistică, sunt caractere care, pe cât îi deosebesc de înaintașii, de contemporanii și, mai ales de imitatorii lui, pe atât îl apropie de poezia simbolistă.”

Mărturisim că această încadrare a lui Eminescu în „curentul” simbolist îl singur dintre poezii noastre rămăsese doar neîncradat într'o școală literară — nu ne-a revoltat ca pe ortodocșii disprețuitori ai tuturor „curenților” nouă. Dar la noi și, se pare, și în apus, nu există numai o singură definiție a simbolismului. Neînțelegerile în cazul lui Eminescu se explică astfel în parte.

BIBLIOGRAFIE

CARTI

Al Negură: Sărmanul pescar, v. rsuri, Tip. Corvin, Arad.

Doina Delacriș: Crâmpoie din suflet, versuri, Tip. „Doina” Beiuș, Lei 25

REVISTE

Neamul Românesc literar anul I. No. 14 15 București.

Răsăritul anul VIII. No. 6 București.

